

SIFILIS: TA'RIFI, YUQISH MEXANIZMI VA PROFILAKTIKASI**Mirzoyeva Mehriniso Rizoyevna**mirzoyeva.mehriniso@bsmi.uz

Abu Ali Ibn Sino nomidagi

Buxoro Davlat Tibbiyot instituti

Annotatsiya

Ushbu maqolada sifilis kasalligining kelib chiqish sabablari, etiologiyasi, yuqish mexanizmi, klinik kechishi, diagnostikasi, davolash usullari va profilaktika choralariga oid ma'lumotlar keltirilgan. Sifilis *Treponema pallidum* deb nomlanuvchi bakteriya tomonidan chaqiriladigan surunkali yuqumli kasallik bo'lib, asosan jinsiy aloqa orqali yuqadi. Maqolada kasallikning tarqalish omillari va uni oldini olishning samarali yo'llari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Sifilis, *Treponema pallidum*, yuqumli kasallik, jinsiy yo'l bilan yuqish, diagnostika, profilaktika.

Asosiy qism

Sifilis — bu *Treponema pallidum* turiga mansub spiral shaklli bakteriya (spiroxeta) tomonidan chaqiriladigan surunkali yuqumli kasallikdir. Kasallik odatda jinsiy aloqa orqali yuqadi, lekin onadan homilaga, kam hollarda esa qon quyish orqali ham yuqishi mumkin. Sifilis inson tanasining turli organ va to'qimalarini zararlaydi, shu jumladan teri, shilliq qavatlar, asab tizimi, yurak-qon tomir tizimi va suyak to'qimalariga ta'sir ko'rsatadi.

Kasallik qo'zg'atuvchisi

Sifilisning qo'zg'atuvchisi — *Treponema pallidum* bakteriyasi bo'lib, u nozik spiral shaklida, mikroskop ostida ko'rinadigan mikroorganizmdir. Bu bakteriya tashqi muhitda barqaror emas: quruqlikda, yuqori haroratda yoki dezinfeksiya vositalarida tez nobud bo'ladi. Shu sababli u faqat inson organizmida yashab, ko'payishga qodir.

Yuqish mexanizmi va yo'llari

Sifilisning yuqish mexanizmi asosan kontakt (aloqa) yo'li bilan amalga oshadi. Eng ko'p uchraydigan yuqish yo'llari quyidagilardir:

1. Jinsiy yo'l bilan yuqish — asosiy yo'l bo'lib, kasallangan shaxs bilan vaginal, oral yoki anal aloqa paytida bakteriya shilliq qavat orqali sog'lom odam tanasiga kiradi;
2. Vertikal yo'l — homilador ayoldan homilaga platsenta orqali yuqishi;
3. Qon orqali — kamdan-kam hollarda, tekshirilmagan donor qonini quyish yoki bir xil shpritsdan foydalanish orqali;

4. Maishiy yo‘l bilan yuqish — juda kam uchraydi, lekin gigiyena qoidalariga rioya qilinmaganda ehtimoli mavjud.

Sifilisning klinik bosqichlari

Kasallik uchta asosiy bosqichda kechadi:

1. Birlamchi sifilis — bakteriya organizmga kirgandan 3–4 hafta o‘tib, kiritilgan joyda qattiq yara (shankr) hosil bo‘ladi. Bu yara og‘riqsiz, qattiq taglikli bo‘lib, ko‘pincha jinsiy a‘zolarida paydo bo‘ladi. Yaqin limfa tugunlari kattalashadi;

2. Ikkinchi bosqich — 6–8 hafta o‘tib, bakteriyalar qon orqali butun organizmga tarqaladi. Bemor tanasida toshmalar, isitma, bosh og‘rishi, holsizlik, bo‘g‘im og‘riqlari paydo bo‘ladi. Soch to‘kilishi ham mumkin;

3. Uchinchi (kech) bosqich — kasallik davolanmasa, yillar davomida surunkali shaklga o‘tadi. Bunda ichki organlar, asab tizimi, yurak va suyaklar zararlanadi. Neyrosifilis, yurak sifilisi kabi og‘ir asoratlar rivojlanadi.

Tashxislash

Sifilis tashxisini qo‘yishda laborator tekshiruvlar muhim ahamiyatga ega. Eng ko‘p qo‘llaniladigan testlar quyidagilardir:

- Mikroskopik tekshiruv (qattiq yara ajralmasidan spiroxetani aniqlash);
- Serologik testlar (VDRL, RPR, TPHA, ELISA);
- PCR usuli bilan bakteriya DNKsini aniqlash.

Homilador ayollarni sifilisga muntazam tekshirish kasallikning vertikal yo‘l bilan yuqishining oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Davolash

Sifilisni davolashda asosiy dori vositasi — penitsillin antibiotiklari hisoblanadi. Ular *Treponema pallidum* bakteriyasiga ta’sir qilib, uni yo‘q qiladi. Penitsillinga allergiyasi bo‘lgan bemorlarga doksisisiklin, eritromitsin yoki azitromitsin kabi muqobil antibiotiklar buyuriladi. Davolanish jarayonida jinsiy aloqadan tiyilish va hamkorni ham tekshirish zarur.

Profilaktika choralari

Sifilisning oldini olish uchun quyidagi profilaktika choralariga amal qilish lozim:

1. Jinsiy munosabatlarda faqat bir ishonchli sherik bilan bo‘lish;
2. Himoya vositalaridan (prezervativ) foydalanish;
3. Shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilish;
4. Tibbiy muassasalarda steril vositalardan foydalanish;
5. Homilador ayollarni majburiy ravishda sifilisga tekshirish;
6. Aholi orasida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish.

Sog‘lom turmush tarzi, jinsiy tarbiya, tibbiy madaniyatni oshirish va aholining xabardorligini kuchaytirish orqali sifilisning tarqalish darajasini kamaytirish mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sifilis — Treponema pallidum bakteriyasi sababli yuzaga keladigan, asosan jinsiy yo‘l bilan yuqadigan og‘ir yuqumli kasallikdir. U inson organizmining ko‘plab tizimlarini zararlaydi va o‘z vaqtida davolanmasa, og‘ir asoratlarni keltirib chiqaradi. Kasallikni erta tashxislash, to‘g‘ri davolash va profilaktika choralariga amal qilish sog‘lom jamiyatni shakllantirishda muhim o‘rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. Yuqumli kasalliklar bo‘yicha klinik qo‘llanma, 2022.
2. WHO. transmitted infections (STIs): Sifilis factsheet, 2024.
3. CDC. Syphilis – Diagnosis, Treatment, and Prevention, 2023.
4. Harrison’s Principles of Internal Medicine. 21st Edition, McGraw-Hill Education, 2022.
5. <https://www.cdc.gov/std/syphilis/default.htm>